

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію Будник Олени Богданівни «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності» подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

У період глобальних змін освіта стає одним з найважливіших чинників прогресу і вчитель як носій загальнолюдських і суспільних цінностей, як творець особистості, привертає особливу увагу суспільства. Актуальність досліджуваної проблеми пояснюється істотним розширенням професійних функцій вчителя як суб'єкта соціально-педагогічної діяльності, предметом якої є: соціокультурне виховання учнів; створення умов для їх ефективної адаптації до навчально-виховного процесу; запобігання асоціальним явищам і вчинкам; своєчасне подолання кризових ситуацій; формування соціально активної особистості шляхом активізації педагогічного потенціалу соціуму. Вирішення окреслених соціально-виховних завдань є важливою складовою діяльності вчителя початкової школи. Тому, зростають вимоги до якості його професійної підготовки, що потребує її фундаменталізації, посилення методологічної складової, залучення майбутніх фахівців до науково-дослідницької роботи, формування культури системного мислення, вмінь адаптуватися до соціокультурних змін, прогнозувати результати своєї праці.

Здобувачем обґрунтовано актуальність, теоретичну й практичну значущість проведеного дослідження через всебічне розкриття ступеня розробленості проблеми та виокремлені суперечності у вступі. Позитивним є те, що у процесі викладу основних наукових результатів у тексті дисертації відчувається прагнення О.Б. Будник вирішити виявлені суперечності, що є одним з найсуттєвіших показників якості проведеного дослідження.

Глибокий аналіз філософських, психолого-педагогічних досліджень дозволив здобувачеві правильно визначити науковий апарат дослідження. Зокрема, його предмет логічно узгоджується з об'єктом і метою. Коректно сформульовано завдання дослідної роботи, а також гіпотеза як структурний

елемент дослідження, якому притаманні інструментальність та достатня прогностичність.

Реалізуючи завдання дослідження, здобувач ґрунтує свої наукові міркування на фундаменті теоретико-методологічного опрацювання даних філософії, психології, педагогіки професійної освіти, у тому числі підготовки педагогічних кадрів для початкової освіти. Слід відмітити доцільність методів набуття та опрацювання отриманої інформації. Структура дисертації виправдана логікою дослідження.

Більш детальне вивчення результатів дослідження О.Б. Будник засвідчило наступне. У дослідженні проаналізовано концептуальні основи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності на методологічному, теоретичному та методичному рівнях наукового пошуку. На основі теоретичного вивчення сутності соціально-педагогічної діяльності в дисертації обґрунтовано комплекс теоретико-методологічних підходів: міждисциплінарний, соціосистемний, синергетичний, аксіологічний, культурологічний, структурно-функціональний, суб'єктно-діяльнісний. У результаті вивчення спеціальних досліджень, здобувачем визначено, що психологічною основою проблеми дослідження є загальнопсихологічна теорія діяльності.

Категоріально-компонентний аналіз соціально-педагогічної діяльності дозволив визначити соціально-педагогічну діяльність вчителя як різновиду його професійної діяльності, що має на меті створення належних умов для успішної соціалізації учнів у соціально-виховному середовищі школи, засвоєння ними соціокультурного досвіду задля підготовки до самореалізації в суспільстві, надання допомоги дітям та їхнім сім'ям у випадках негативного впливу соціально-педагогічних чинників.

Достатньою за обсягом й цілком логічною є емпірична частина дослідження. Переконає висновок дисертантки щодо результатів констатувального етапу експериментальної роботи. Кількісний і якісний аналіз результатів дослідження засвідчив, що змістовий компонент програм

професійної підготовки вчителя початкових класів та його процесуальна реалізація в сучасному вищому навчальному закладі щодо специфічних аспектів соціально-педагогічної діяльності є недостатній.

Виваженість, ретельність та творчий підхід здобувачки виявився, коли вона розробляла і експериментально перевіряла структурно-функціональну модель системи професійної підготовки, що включає три блоки (теоретико-методологічний, організаційно-методичний і діагностично-результативний), взаємодія яких у педагогічному процесі вищої школи здатна забезпечити цілеспрямоване формування у студентів готовності до соціально-педагогічної діяльності у початкових класах. Експериментальна модель системи підготовки вчителя початкової школи до соціально-педагогічної діяльності ґрунтується на чотирьох концептуальних засадах: 1) формування готовності у межах цілісної структури його професійної діяльності шляхом соціально-педагогічного спрямування цієї підготовки; 2) визнання пріоритетності духовно-естетичних, гуманістичних, соціокультурних цінностей як складових професійної готовності, передусім оновлення змісту педагогічної освіти у вітчизняних ВНЗ; 3) визначення рівня професійного розвитку як результату готовності майбутнього фахівця, що охоплює духовно-ціннісну сферу, інтелектуальні, емоційно-мотиваційні, діяльнісно-креативні складові свідомості; 4) формування цілісної особистості майбутнього вчителя.

Не викликають заперечень обрані здобувачкою критерії та методики за якими здійснено оцінку стану готовності майбутніх вчителів до соціально-педагогічної діяльності у початковій школі. Структуру професійної готовності майбутнього вчителя до роботи у досліджуваній сфері представлено в нерозривній єдності мотиваційного, когнітивного, соціально-комунікативного, діяльнісно-технологічного та морально-естетичного компонентів. Критеріями професійної готовності обрано: світоглядний, мотиваційний, емоційний, когнітивний, комунікативний, діяльнісний.

До педагогічних умов, що забезпечують ефективне вирішення окреслених завдань, віднесено: цілісність такої підготовки; поетапне соціально-педагогічне

спрямування змісту освіти ВНЗ на першочергове формування морально-естетичного і соціально-комунікативного компонентів готовності; посилення уваги до мотиваційного та когнітивного компонентів готовності студентів до педагогічної взаємодії з учнями та їхніми батьками (опікунами); гуманізації професійної підготовки фахівців; формування в навчальному закладі позитивного соціально-виховного середовища.

Підготовку майбутнього вчителя початкових класів до соціально-педагогічної діяльності здійснено за такими етапами: інформаційний, репродуктивно-діяльнісний і рефлексивно-творчий. З метою формування методичної культури майбутнього фахівця використано професійно-розвивальні технології соціально-педагогічної діяльності, зокрема: розвитку творчої особистості учня, проектні, інформаційно-комунікаційні, естетотерапії та здоров'язбереження в діяльності вчителя початкових класів.

Аналіз результатів формувального етапу дослідно-експериментального навчання здійснювався на основі використання методів математичної статистики і підтвердив прогностичність концептуальних підходів щодо розробки і впровадження експериментальної моделі. Доведено, що авторська методика уможливила підвищення якості професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до окресленого виду діяльності в аспекті соціально-педагогічної профілактики, налагодження взаємодії з обдарованими й девіантними учнями та їхніми батьками, роботи в умовах інклюзивної початкової освіти, соціально-культурної анімації.

До переваг роботи О. Б. Будник можна віднести її безсумнівне практичне значення, яке полягає у тому, що впровадженні в практику діяльності ВНЗ: спеціальні навчальні курси “Технології соціально-педагогічної діяльності в початковій школі” та “Адаптивна педагогіка” для підготовки вчителя початкових класів; навчально-методичний посібник “Соціально-педагогічна діяльність учителя початкової школи”; методичні посібники “Соціально-педагогічне спрямування змісту професійної освіти майбутніх учителів

початкових класів” і “Технології соціально-педагогічної діяльності в початковій школі”.

Дисертаційна робота оформлена згідно з вимогами ДАК України. Основні її положення знайшли відображення у публікаціях О. Б. Будник, кількість яких відповідає існуючим вимогам. Текст дисертації ідентичний змісту автореферату, відповідає спеціальності, за якою вона подана до захисту.

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають важливе теоретико-методичне і практичне значення для розв’язання завдань удосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. Наукова новизна у вступі подана декларативно, бажано було б її наповнити змістом щодо зробленого дослідником.

2. У другому розділі де має бути цілісно представлено теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до соціально-педагогічної діяльності, бажано було б, у підрозділі 2.2 проаналізувати як здійснюється підготовка майбутнього вчителя до педагогічного супроводу соціалізації молодших школярів, а не аналізувати поняття “соціалізація”, її види та взаємодію з вихованням, освітою, навчанням.

3. Матеріал параграфу 3.3 краще було б структурувати у відповідності до визначення критеріїв та рівнів готовності майбутніх учителів до соціально-педагогічної діяльності і відповідно назвати його, вказати з самого початку, що критерії співвідносяться з компонентами, а от щодо рівнів то їх характеристику краще було б представити після представлення результатів констатації, що доводило б їх обґрунтованість.

4. У четвертому розділі бажано було б цілісно схарактеризувати форми і методи, які застосовувались у підготовці майбутніх вчителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності.

5. У роботі охарактеризовано перспективи впровадження результатів дослідження у підготовку майбутніх учителів початкових класів, які подано у вигляді узагальненої авторської моделі, зміст якої докладно представлено у дисертаційному дослідженні. Тому, з нашої точки зору, такий параграф був би доцільним для порівняльного або історико-педагогічного дослідження.

Проте зазначені зауваження не зменшують високу наукову значущість дисертаційного дослідження, яке є концептуальним, цілісним, системним, завершеним, що робить вагомий внесок у розвиток теорії та методики професійної освіти. Отримані автором результати можуть бути використані у процесі розробки навчальних планів та програм для спеціальності «Початкова освіта», а також у системі підвищення кваліфікації вчителів початкової школи.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження теоретично і методологічно обґрунтовано, має безперечну наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, є завершеним самостійним дослідженням, повністю відповідає вимогам до докторських дисертацій, а її автор Будник Олена Богданівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з
науково-експериментальної роботи
Інституту педагогічної освіти і
освіти дорослих НАПН України

Л.О. Хомич